

POJMOVÉ ZNAKY DRUŽSTVA PRI JEHO VZNIKU A DNES

**MICHAL POVAŽAN
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE,
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

ABSTRAKT

POVAŽAN, MICHAL: POJMOVÉ ZNAKY DRUŽSTVA PRI JEHO VZNIKU A DNES. IN HISTORIA ET THEORIA IURIS, ROČ. , 201 , Č. , S. 60

Družstvá patria medzi málo fenoménov, ktoré vznikli samostatne aj na Slovensku bez cudzích vplyvov. Vznikol na základe spolkového práva, keďže prirodzene neexistovala v prvotnom období žiadna jeho konkrétna právna úprava. Predkladaný príspevok približuje jednak základnú definíciu družstva podľa platného slovenského Obchodného zákona (ObZ) ako aj princípy, na ktorých je inštitút pojmovo vybudovaný ako sú obsiahnuté v súčasných medzinárodných družstevných zásadách. Na druhej strane podrobne rozoberá právnu úpravu spolkov v štyridsiatych rokoch 19. storočia a stanov Gazdovského spolku v Sobotišti. Z nich abstrahuje pojmové znaky tohto spolku – prvého družstva v kontinentálnej Európe - a následne ich porovnáva s medzinárodnými družstevnými zásadami a definíciou družstva podľa ObZ.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Družstvo, obchodný zákon, stanov, Sobotište, medzinárodné družstevné zásady, pojmové znaky

KEYWORDS

Co-operative, Commercial Code, Statutes, Sobotište, International Co-operative Principles, Conceptual Features

KONTAKTNÉ ÚDAJE

Mgr. Michal Považan
Názov pôsobiska:
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Adresa:
Šafárikovo nám. 6
81000 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: michal.povazan@flaw.uniba.sk

ÚVOD

Právny inštitút družstva je na Slovensku už viac ako stotridsaťpäť rokov upravený obchodným resp. hospodárskym právom. Družstvá však nevznikli iba na základe ich vlastnej právnej úpravy, ale jej vznik predchádzali. Prvé družstvá u nás vznikli už v štyridsiatych rokoch 19. storočia na základe spolkového práva, ktoré sa vyvíjalo na Slovensku od stredoveku.

Boli však prvé družstvá odlišné od toho ako dnes všeobecne slovenský obchodný zákon¹ definuje tento právny inštitút a ako sú medzinárodne zakotvené jeho zásady? Došlo k výraznému vývoju chápania právneho pojmu družstva od vzniku prvého družstva na Slovensku až doteraz?

1 INŠTITÚT DRUŽSTVA² V OBCHODNOM ZÁKONE

Slovenský Obchodný zákon č. 513/1991 Zb. (ďalej len ObZ) v §221 ods. 1 hovorí nasledovne: „Družstvo je spoločenstvom neuzavretého počtu osôb založeným za čelom podnikania alebo zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov.“

Slovenská právna spisba sa v zásade zhoduje na jednej definícii: „Družstvo je právnickou osobou súkromného práva, ktorá má postavenie podnikateľa ex lege, bez ohľadu na predmet činnosti. Od obchodných spoločností sa odlišuje úpravou vnútorných pomerov medzi družstvom a členmi, ako aj medzi členmi navzájom. Členovia sa zúčastňujú na podnikateľskej činnosti družstva podobne ako spoločníci obchodných spoločností, ale ani prevažujúca osobná účasť nemôže nahradiť vkladovú povinnosť.“³

Z uvedeného vyplýva, že družstvo má dualistickú podstatu, teda jeho cieľom nie je iba podnikanie, ale aj zabezpečovania hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov. Napriek tomu je v slovenskej právnej teórii zvýrazňovaný najmä jej podnikateľský charakter, ktorý je zdôraznený systémovým začlenením právnej úpravy družstva za obchodné spoločnosti v ObZ. Právna spisba však pripúšťa dualistický charakter družstva: podnikateľsko-sociálny.

1 Obchodný zákon č. 513/1991 Zb.

2 V tejto súvislosti sa vynára otázka, či išlo o vznik právneho inštitútu, keď v roku 1845 založili občania Sobotišťa s vrchnostenským schválením Gazdovský spolok alebo vznikol iba socio-ekonomický fenomén? Inštitút je definovaný ako „súhrn vzťahov medzi ľuďmi upravený právnymi normami“ (Šaling, S. a d.: Veľký slovník cudzích slov, Bratislava – Prešov, 2003, s. 569) resp. právny inštitút je možné chápať ako „určitý súbor právnych noriem, upravujúcich súvislú látku, ktorá je v právnej teórii i v praxi vnímaná ako celok“ (Slovník českého práva. I. díl. Praha, 2003, s. 337). Tak sa napr. v právnom jazyku často hovorí o právnom inštitúte vlastníctva, manželstva, štátneho občianstva, premlčania trestu a pod. Dá sa takto pozeráť aj na družstvá po roku 1845 alebo je možné o právnom inštitúte družstva hovoriť až po roku 1875, keď bola prijatá jeho zákonná úprava a bol definitívne oddelený od iných spolkov? Je dôležité si uvedomiť, že družstvo pôvodne vzniklo na základe spolkového práva v situácii, keď sa hľadal spôsob/právna entita, v ktorej by sa realizovali myšlienky spoločného sporenia a vzájomnej podpory. Gazdovský spolok teda nevznikol ako samostatná a od ostatných právnych inštitútov odlišná entita, ale ako spolok, ktorý sa v niektorých znakoch líšil od iných spolkov. Dá sa táto odlišnosť od iných spolkov chápať ako dostatočná pre prijatie za nový právny inštitút? Aj cechy alebo bratstvá vznikli na základe spolkového práva a ako samostatné právne inštitúty boli a sú uznávané, prečo teda nie družstvá do roku 1875? Z definície vieme, že na to, aby sa akýkoľvek fenomén stal právnym inštitútom je potrebné, aby išlo o „súvislú látku, ktorá je v právnej teórii i v praxi vnímaná ako celok“. Gazdovský spolok rozhodne spĺňa podmienku „súvislej látky, ktorá je (...)v praxi vnímaná ako celok“, keďže v roku 1845 vzniklo v krátkom časovom rozstupe niekoľko družstiev, ktorých stanovy vykazujú totožné pojmové znaky. V danom období však neexistovala žiadna teória, ktorá by túto otázku rozoberala resp. žiadny právny vedec a preto možno konštatovať, že podmienka kumulatívneho splnenia všetkých troch znakov právneho inštitútu nebolo splnená a družstvá po roku 1845 možno vnímať ako socio-ekonomický fenomén, ktorý vznikol v intenciách spolkového práva, ale nie je možné hovoriť o samostatnom právnom inštitúte, keďže to je možné až v okamihu, keď právna veda začne akýkoľvek fenomén za inštitút považovať.

3 Pozri Žitňanská, Lucia - Ovečková, Oľga – kolektív: Základy obchodného práva, Bratislava, 2009, str. 461; Suchoža, Jozef – Husár, Ján – kolektív: Obchodné právo, Bratislava, str. 614; Ovečková, O. a kol.: Obchodný zákonník. Komentár. Bratislava, 2008, str. 883

V prípade družstva sa jedná o spoločenstvo členov sledujúcich istý spoločný cieľ a zároveň ide o právnickú osobu, ktorá má postavenie podnikateľa. Toto priamo vyplýva z toho, že inštitút družstva je u nás začlenený do Obchodného zákona v oddiele Obchodné spoločnosti a teda automaticky má status podnikateľa ex lege za každých okolností. Na druhej strane §221 ods. 1 ObZ stanovuje, že účelom družstva je podnikanie alebo zabezpečovanie hospodárskych, sociálnych alebo iných potrieb svojich členov.

Ustanovenie nie je jasné, keďže uspokojovanie hospodárskych potrieb môže byť tiež podnikanie, ale spolu s uspokojovaním sociálnych a iných potrieb tiež podnikaním byť nemusí. Vyjasneniu úmyslu zákonodarcu nepomáha ani dôvodová správa a tak sa dá len na základe právnej praxe, z dejinnej skúsenosti či zo skúsenosti iných krajín usudzovať (zákonodarca sa inšpiroval európskymi normami družstevného práva⁴), že **zákonodarca pojem podnikateľ v prípade družstvo nechápe iba v materiálnom význame ako je to v prípade napr.: spoločnosti s ručením obmedzeným, ale chápe ho dualisticky materiálne a „technicky“ ako podnikateľa a ponecháva na stanovy družstva či útvar bude reálnym podnikateľom so snahou vo vlastnom mene a na vlastné náklady dosahovať zisk alebo družstvo bude subjektom s právnym postavením podnikateľa a so slobodnou voľbou členov rozhodnúť sa pri schvaľovaní stanov, či budú aj skutočne podnikáť alebo vznikli iba za účelom uspokojovania napr. svojich športových potrieb bez snahy realizovať podnikateľskú činnosť.**

4 Suchoža, Jozef – Husár, Ján – kolektív: Obchodné právo, Bratislava, 2009, str. 614: „Pri úprave družstva sa vychádzalo z príprav unifikačných prác na formovaní „eurodružstva“ v rámci príprav na formovanie jednotného európskeho trhu. V podstatných otázkach sa úprava družstva v ObZ neodlišuje od právnej úpravy eurodružstva.“

2 OD SPOLKU A DRUŽSTVA – K MEDZINÁRODNE UZNANÝM ZÁSADÁM

Každý jav, vrátane spoločenských, vykazuje popri hlavných preň určujúcich vlastností alebo znakov, ktoré ho diferencujú od ostatných javov i vlastnosti vedľajšie. Vlastnosti či znaky, ktoré určujú daný jav sa niekedy označujú ako zásady alebo pojmové znaky⁵ vlastné danému javu.⁶

Podobne to je aj v prípade družstva. Historické spoločenské javy zásadne nevznikajú k naplneniu dopredu daných vlastností či zásad.⁷ Už pred vznikom družstiev bola stáročná tradícia spolčovania sa napríklad v bratstvách alebo cechoch, ktoré chránili záujmy svojich členov. Samozrejme ani bratstvá, ani cechy nemožno nazývať priamymi predchodcami družstiev, keďže mali viaceré výrazne odlišné základné pojmové znaky.⁸

S rozvojom kapitalistického hospodárstva na jednej strane tradičné cechy strácali svoje opodstatnenie z dôvodu meniacich sa hospodárskych podmienok, ale na strane druhej sa hľadal spôsob združovania sa ľudí s cieľom brániť sa negatívnemu pôsobeniu ranného kapitalizmu na drobné podnikanie. Tieto pokusy prebiehali celú prvú polovicu 19. storočia a úspešne boli završené v rokoch 1844 – 1845 založením družstiev v Rochdale (Veľká Británia) a v Sobotišti (Slovensko/Uhorsko).

Kým družstvo v Sobotišti po nejakom čase zaniklo, družstvo v Rochdale, hoci sa tak ešte nevolalo, existovalo relatívne dlhý čas a našlo svojich nástupcov tak v Anglicku ako aj v kontinentálnej Európe a neskôr na celom svete.

Už nedlho po svojom vzniku pritiahlo družstvo v Rochdale - Rochdale Society of Equitable Pioneers pozornosť vzdelancov svojich čias, ktorý sa snažili definovať zásady družstva v Rochdale. V roku 1857 boli zásady družstva definované nasledovne:

5 Dostupné právnické slovníky nedefinujú termín „pojmové znaky“. Definícia pojmových znakov sa dá vyvodiť z definície termínu pojem. Pojem možno chápať nasledovne: 1. je to myšlienkový odraz predmetu poznávania; 2. v logike pod „pojmom“ chápeme zmysel mena alebo názvu a 3. je to elementárna forma abstrakcie – pomocou pojmov poznávame podstatu javov (bližšie pozri Encyklopedický slovník, Bratislava, 1993, s. 847 a Stručný filosofický slovník, Praha, 1966, s. 340). Z uvedeného sa dá vyvodiť, že pod pojmovými znakmi treba rozumieť také vlastnosti skúmaného objektu, ktoré odrážajú jeho zmysel vyjadrený v jeho názve a slúžia pre abstraktné pochopenie objektu a jeho odlišenie od iných objektov.

6 Helešic, F.: Evropské a české družstevní právo. Praha, 2006, str. 42

7 Ibid, str. 42

8 Cieľom bratstiev bolo pôvodne pestovať lásku k blížnemu a dobročinnosť a starať sa o veci náboženské, charitatívne a sociálne. Tieto bratstvá postupne vznikali medzi rôznymi skupinami obyvateľstva v mestách i na vidieku v záujme sociálnych istôt si bratstvá zriaďovali bratské pokladnice, ktoré poskytovali z nazbieraných zdrojov príspevky svojim členom v prípade choroby, pohrebu člena rodiny, či ďalších nepredvídaných okolností. Takéto pokladnice v mnohých prípadoch existovali ešte na začiatku 20. storočia. Išlo o prvé združenia, ktoré popri náboženskej a sociálnej plnili aj hospodársku funkciu. Hospodárska funkcia však nebola pre tieto druhy spolkov ťažisková, ich ciele boli charitatívne a náboženské, nešlo o „podnikateľské“ subjekty ako to bolo neskôr v prípade družstiev a preto nie je možné bratstvá považovať za priamych predchodcov družstiev. Sú predchodcami v tom zmysle, že čiastočne používajú niektoré neskoršie družstevné princípy a fungujú ako spolok rovnocenných členov na základe vzájomnosti. Vzájomnosť ako princíp sa neskôr stala aj základom uvažovania Samuela Jurkoviča, zakladateľa prvého úverového družstva na svete, pri rozpracovávaní stanov Gazdovského spolku. Podobne dôležitú funkciu v hospodárskom živote krajiny hrali aj cechy. Ich vznik sa datuje na Slovensku do 14. storočia. Išlo hlavne o združenia remeselníkov v mestách a neskôr aj na vidieku, ktorých cieľom bolo regulovať počet a kvalitu remeselníkov poskytujúcich konkrétne výrobky alebo služby. Ich štruktúra bola prísne hierarchická, ale vyznačovala sa aj výraznými demokratickými prvkami. Najväčší rozkvet cechov prišiel v 16. a 17. storočí, neskôr ich úloha bola viacerými zákonnými úpravami okliešťovaná až nakoniec boli zrušené zákonným článkom VIII. Z 22.2.1872. Dôležitým cieľom cechov bola regulatívna funkcia, išlo teda o monopoly v danom remesle na danom území. Toto je znak, ktorý ich výrazne odlišuje od družstiev. Družstvo nikdy nemalo ambíciu stať sa monopolom resp. regulovať prostredie okolo seba. Bolo vybudované ako rovnocenný podnikateľský subjekt v kapitalistickom prostredí s cieľmi nie hromadenia kapitálu, ale hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho prospechu pre svojich členov. Cechy teda tiež nie sú priamym predchodcom družstiev, ale aj v nich možno nájsť znaky družstiev a budovanie spolkovéj kultúry, na ktorej slovenské družstvá neskôr stavali. Cechy sa vyznačovali znakmi ako efektívna vnútorná štruktúra, demokratický a podnikateľský duch a pod. To všetko sú znaky, ktoré pripravovali pôdu pre družstvá.

1. Družstevná demokracia, ktorá sa prejavuje najmä tak, že o hlavných záležitostiach družstva rozhoduje kolektív jeho členov a družstvo spravujú členmi volení funkcionári spomedzi nich,
2. Otvorenosť členstva a v tom obzvlášť možnosť vstupu ďalších občanov do družstva,
3. Tolerancia predstavovaná najmä politickou a náboženskou neutralitou družstva,
4. Obmedzený úrok z vloženého kapitálu, teda členského vkladu,
5. Výchova členov,
6. Rozdeľovanie prebytkov (zisku) družstva podľa ich podielu na hospodárskych výsledkoch družstva (nákup tovaru),
7. Predaj tovaru za hotovosť,
8. Čistota a kvalita tovaru.⁹

Samozrejme tieto zásady odrážajú stav iba v jednom družstve, keďže práca bola vydaná iba 13 rokov po založení prvého družstva, ktoré bolo iba jedným z viacerých budúcich typov družstiev a to družstvom spotrebným. Odtedy vzniklo mnoho rôznych typov družstiev: roľnícke, úverové, nákupné, spotrebné, športové, kultúrne a iné. V danom období bol prirodzene výrazne obmedzený výskumný materiál, ktorý by umožnil hlbšie skúmanie charakteristík družstva.

Rozvoj družstevníctva v nasledujúcom období bol veľmi rýchly a už v roku 1895 vzniká Medzinárodný družstevný zväz (ďalej len MDZ). MDZ na začiatku uznával rochdalské zásady (tak ako som ich uviedol vyššie) ako medzinárodné až neskôr na základe skúseností z rôznych typov družstiev a z viacerých krajín zadefinovala nové medzinárodné zásady družstva.¹⁰ Aj tieto zásady prešli niekoľkými zmenami (v roku 1966 a neskôr v roku 1995).

Družstvá od ich vzniku skúmali rôzni vedci, ktorí rôznymi spôsobmi zadefinovali zásady družstevníctva. Medzi inými to bol napríklad predstaviteľ teórie družstevnej republiky Ch. Gidea, kresťanský socialista E. Vansittara-Neal, predstaviteľ agrárneho družstevníctva F. W. Reiffeisen, družstevný teoretik F. H. Schultze-Delitzsh, K. Marx a V. I. Lenin. U nás to bol napríklad M. Štefanovič.¹¹ Rôzni teoretici uvádzali mnoho odlišných zásad. Ich počet varioval od sedem až po šesťdesiat.

Posledné znenie medzinárodných družstevných zásad bolo prijaté generálnou konferenciou MDZ v roku 1995 v nasledujúcom znení:

1. Dobrovoľnosť a otvorené členstvo. Členom družstva sa môže stať každý bez akejkoľvek diskriminácie, pričom nikoho nemožno k členstvu v družstve nútiť.
2. Demokratická kontrola členmi. Zvolené orgány zodpovedajú za svoju činnosť členskej schôdzi.
3. Hospodárska účasť členov. Členovia družstva prispievajú k tvorbe majetku družstva.
4. Autonómia a nezávislosť. Družstvá sú autonómne a svojpomocné subjekty kontrolované svojimi členmi.
5. Vzdelávanie, školenie a informovanosť. Družstvá poskytujú svojim členom a zvoleným zástupcom vzdelávacie možnosti, aby členovia a zvolení zástupcovia mohli prispieť k efektívnemu napredovaniu svojich družstiev.
6. Spolupráca medzi družstvami. Jednotlivé družstvá si poskytujú súčinnosť, a to prostredníctvom miestnych, regionálnych, národných a medzinárodných družstevných organizácií.
7. Zodpovednosť za komunitu, t.j. úsilie družstiev o trvalo udržateľný rozvoj.¹²

9 Holyoke, G. J.: Dějiny poctivých prukopníků rochdalských, Praha, 1923, str. 34

10 V roku 1935.

11 Viac napr.: Štefanovič, M.: Teória družstevníctva, Bratislava, 1969 alebo Štefanovič, M.: Leninov družstevný pán. Aplikácia v roľníckom výrobnom družstevníctve socialistických krajín. Bratislava, 1980

12 Tamže, str. 613-614

Všeobecná právna úprava v Obchodnom zákone a medzinárodné družstevné zásady budú slúžiť ako komparatívna báza pre definíciu a pojmové znaky družstva v Sobotišti ako prvého družstva u nás, podľa ktorého stanov vznikali aj družstvá v rôznych častiach Slovenska v druhej polovici päťdesiatych rokov 19. storočia.

3 GAZDOVSKÝ SPOLOK V SOBOTIŠTI

Na európskom kontinente vzniklo prvé družstvo na Slovensku. Bol to Gazdovský spolok založený 9. februára 1845¹³ v Sobotišti a rýchlo podľa jeho vzoru vznikali v oblasti Záhoria i v iných častiach Slovenska ďalšie. Išlo o svojpomocné úverné družstvo. Druhé družstvo na svete a prvé na Slovensku a v kontinentálnej Európe. O niekoľko rokov predstihlo družstvá podobného zamerania, ktoré zakladali Schulze-Delitzsch alebo Raiffaisen.

Toto družstvo nevzniklo ako nasledovník družstva v Rochdale, ale úplne nezávisle od neho. Toto možno konštatovať na základe malého časového úseku medzi vznikom oboch družstiev (menej ako sto dní), ako aj geografickej vzdialenosti a rečovej bariéry.¹⁴ Gazdovský spolok v Sobotišti bol úverným družstvom, kým družstvo v Rochdale vzniklo ako spotrebné družstvo, hoci malo za cieľ vstúpiť aj do iných druhov podnikania.

Na rozdiel od Rochdale vzniká družstvo v Sobotišti medzi vidieckym obyvateľstvom, hoci Sobotište v tom čase so skoro 5000 obyvateľmi sa čo do veľkosti radilo medzi popredné sídla krajiny.¹⁵ Rochdale bolo priemyselným mestom, kým Sobotište poľnohospodárskou obcou s čiastočným zastúpením remeselníkov. Kým Anglicko polovice 19. storočia bolo najpriemyselnejšou krajinou sveta, Uhorsko bolo stále uväznené vo feudalizme a poddanstve. Rovnako ako družstvo v Rochdale malo svojich predchodcov, tak aj družstvo v Sobotišti má svojich. Išlo hlavne o sporiteľne, ktoré od začiatku 19. storočia boli rozšírené v západnej Európe i Nemecku. V najbližšom okolí Sobotištia sa nachádzali sporiteľne vo Viedni, Prahe, Budapešti, Bratislave, Košiciach, Banskej Bystrici, Trnave a inde.¹⁶ Všetky sporiteľne boli útvarmi veľkých či väčších miest. Sobotište počtom obyvateľov sa síce rovnalo v danom období Banskej Bystrici, Kremnici či Bardejovu, ale na rozdiel od týchto miest malo ráz čisto vidiecky a polovica obyvateľov žila na lazoch v okolí samotnej obce.¹⁷

Na vznik sporiteľne bol podľa zákonného článku č. XVIII z roku 1840 nutný aj náležitý základný kapitál vo výške 30000 zlatých, čím zakladateľ Gazdovského spolku Samuel Jurkovič ani obyvatelia Sobotištia nedisponovali a tak boli prinútení hľadať iné spôsoby ako založiť svoju úvernú inštitúciu.

13 Registrované bolo so spätnou platnosťou k 1. januáru 1845.

14 Houdek, F.: Počiatky československého družstevníctva. Bratislava, 1935, s. 8

15 Približne polovica jeho obyvateľov ale žila roztrúsená na okolitých kopaniciach. Bližšie pozri Houdek, F.: Počiatky československého družstevníctva. Bratislava, 1935, s. 8 - 9.

16 Prvé sporiteľne boli pobočkami sporiteľne z Viedne. Neskôr po prijatí zákonného článku XVIII z roku 1840 začali rýchlo vznikáť nezávislé sporiteľne v rôznych slovenských mestách. V Sobotišti však sporiteľňa založená byť nemohla, keďže citovaný zákonný článok vyžadoval jej základné imanie vo výške 30 000 zlatých, čo nebolo vo vidieckom prostredí reálne a aj preto sporiteľne v zmysle tohto zákonného článku ostali limitované iba na mestské prostredie.

17 Tamže, s. 9

Pri zakladaní úverného družstva v Sobotišti bol iný právny rámec ako to bolo v prípade družstva v Rochdale. Prvé družstvá boli na Slovensku zakladané na základe spolkového práva. Spolkové právo nebolo v Uhorsku upravené zákonným článkom, ale právnou obyčajou a to až do roku 1918.¹⁸ Právna obyčaj bola dopĺňaná nariadeniami¹⁹ resp. patentami²⁰. Každý novoutvorený spolok musel vznik spolku do 14 dní ohlásiť mestskému a v prípade obcí okresnému úradu a požiadať o udelenie súhlasu, ten postúpil žiadosť župnému úradu, ktorý ju postúpil Miestodržiteľskej rade²¹. Súčasťou žiadosti o udelenie súhlasu boli aj stanovy spolku. (Podľa vládneho nariadenia č. 1508 z roku 1875 sa postupovala žiadosť namiesto Miestodržiteľskej rady Ministerstvu vnútra.) Orgány verejnej správy mohli na základe svojho uváženia súhlas udeliť alebo ho odmietnuť. Odmietnutie súhlasu sa rovnalo rozpusteniu spolku.

Na schválenie spolku nebol právny nárok pri splnení vymedzených podmienok. Záviselo na správnom uvážení orgánu verejnej správy či udelilo spolku súhlas alebo ho odmietlo.

K založeniu spolku sa nevyžadovalo zakladajúce valné zhromaždenie, postačovalo, že niekoľko popredných členov spolku podpísalo stanovy a požiadalo o udelenie súhlasu. Spolky, ktoré ešte nemali udelený súhlas sa považovali v zmysle nariadenia Miestodržiteľskej rady č. 13 193 z 23. júna 1775 za tajné. Toto nariadenie sa považuje za najstaršiu právnu úpravu otázok spolkového práva v Uhorsku.²² Tajnosť spolku znamenala, že vykonávať svoju činnosť mohol iba v obmedzenej miere a iba vo vzťahu k svojim členom. Činnosť spolku sa mohla plne rozvinúť až po udelení súhlasu. Prakticky spolok „živoril“ kým mal status „tajný“.

Schvaľovanie stanov štátom bolo vyjadrením snahy štátu o dozor nad združeniami hoci na druhej strane nariadenie ponechávalo veľký priestor občanom realizovať slobodu združovania.

18 Houdek, F.: Storočnica slovenského družstevníctva. Dielo Samuela Jurkoviča. Bratislava, 1947, s. 52

19 Nariadenia vznikali od 15. storočia ako pramene práva popri zákonných článkoch. Ich vznik súvisel s čoraz väčšou komplexnosťou administratívneho riadenia stavovského štátu. Nariadenia vydávali jednotlivé dikastérie ako súčasť Miestodržiteľskej rady pod názvom *rescriptum regis*. Promulgované boli panovníkom alebo ich v jeho mene podpísal kancelár. Oprávnenie vydávať nariadenia mala aj miestodržiteľská rada. Uhorská stavovská ústava vychádzala zo zásady, že nariadenie je prameň práva nižšej právnej sily ako zákonný článok, preto so zákonnými článkami nemôže byť v rozpore a tiež nemôže upravovať tzv. zákonodarné záležitosti, t.j. oblasť ústavného práva a najdôležitejšie súčasti súkromného a trestného práva. Podľa zákonného článku 12 z roku 1790 ak došlo k úprave takýchto otázok nariadeniami išlo o dočasnú právnu úpravu, ktorá bola platná a účinná len do zasadnutia najbližšieho snemu. Pravidlo, že nariadenia nemôžu byť v rozpore so zákonnými článkami bolo často panovníkom porušované hlavne v prípadoch keď rozhodnutie panovníka bolo v rozpore s uhorskou stavovskou ústavou. Publicita nariadení nebola presne formalizovaná a obvykle sa zabezpečovala rozposlaním nariadenia municipalities a úradom, ktorých sa dotýkala. Bližšie pozri Štenpien, E.: Dejiny súkromného práva v Uhorsku. Košice, 2011, s. 53 – 56.

20 Nariadenia, ktoré boli v rozpore s uhorskou stavovskou ústavou sa nazývali patenty. Ich vydanie odporovalo zásade, podľa ktorej nariadenie nesmie byť v rozpore so zákonnými článkami a ani nesmie upravovať ústavné právo a zásadné otázky súkromného a trestného práva. Táto situácia bola bežná hlavne v období vlády absolutistických panovníkov. Viaceré zásadné reformy napr. Jozefa II. boli vydané ako patenty. Publicita bola zabezpečovaná rovnako ako v prípade riadnych nariadení a dotknuté úrady a municipalities mali právo posilať námietky Miestodržiteľskej rade, v ktorých žiadali zmenu alebo zrušenie patentu. Uhorské právo vychádzalo zo zásady, že patenty nemôžu byť použité na súde ako prameň práva a preto väčšina patentov nebola v praxi realizovaná. Právnej realizácie sa dočkali až keď boli vyhlásené riadnym spôsobom napr. ako zákonný článok alebo sa stali právom na základe právnej obyčaje. Po skončení vlády absolutistických panovníkov králi uznali, že nie je možné efektívne tvoriť právo týmto spôsobom a opätovne sa k tejto praxi vrátili až v období po porážke maďarskej revolúcie za Bachovho absolutizmu, keď bola pozastavená platnosť uhorskej stavovskej ústavy i celého právneho systému a bol nahradený rakúskym právom. Aj v spolkovom práve boli v päťdesiatych rokoch 19. storočia vydané niektoré nariadenia ako patenty. Pravda tieto boli vynucované zo strany administratívy, keďže na Uhorsko sa v tomto období hľadalo ako na dobytú krajinu, ktorá bola pozbavená samostatnosti i odvekých práv. Bližšie pozri Štenpien, E.: Dejiny súkromného práva v Uhorsku. Košice, 2011, s. 53 – 56.

21 V starších textoch je táto inštitúcia nazývaná Námesnícka rada.

22 Štenpien, E.: Dejiny súkromného práva v Uhorsku. Košice, 2011, s. 54

Niekedy bolo združovanie obmedzované zo strany vlády. Napríklad v roku 1836 vláda zakázala študentské spolky. Začiatkom štyridsiatych rokov 19. storočia sa právna úprava spolkov a najmä ich registrácie sprísňovala. V roku 1842 bolo zakázané publikovať stanovy skôr ako dostali schválenie. V podobnom duchu pokračovali aj nariadenia kancelára Metternicha z roku 1844, ktoré však pre veľký odpor Uhorská kancelária zrušila. Všetky tieto nariadenia popierali zásadu, že tieto otázky musia byť riešené zákonným článkom resp. majú sa spravovať obyčajou ako pred ich vydaním. Aj tu vidíme časté používanie patentov zo strany panovníka a jeho administratívy.

Počas Bachovho absolutizmu sa nariadením ministra vnútra z roku 1850 vznik nových spolkov výrazne sťažilo, aby tieto podmienky boli ešte sprísnené na základe cisárskeho patentu z 26. novembra 1852, ktorý nariaďoval všetkým novým i už existujúcim spolkom požiadať o opätovné schválenie stanov do troch mesiacov od vydania cisárskeho patentu.

Na zmenu stanov boli potrebné valné zhromaždenia spolkov, o povolenie ktorých bolo nutné žiadať vojenské úrady a župné úrady na ne vysielali svojich komisárov, ktorí podávali vojenským úradom správy. V dôsledku týchto reštrikcií v päťdesiatych rokoch 19. storočia zaniklo veľké množstvo spolkov, medzi nimi i Gazdovský spolok v Sobotišti.

Spolok dnes v odbornej literatúre označovaný aj ako združenie bol právnickou osobou. Išlo o samostatné spoločenstvo dobrovoľne založené fyzickými a právnickými osobami za účelom úradne povoleného a kontrolovaného vykonávania hospodárskych, spoločenských, politických, kultúrnych, vedeckých, odborných a iných spoločných záujmov, ktoré má samosprávou uznanú organizáciu a jeho členovia platia určené členské poplatky.²³

Uhorské právo rozlišovalo teoreticky fyzické a právnické osoby až od dôb Savignyho.²⁴

Najstaršie právo nepoznalo vôbec právnické osoby ani so substrátom personálnym ani so substrátom majetkovým.²⁵ Prvé rozdelenie právnických osôb na združenia majetku a združenia osôb nachádzame v kánonickom práve. Podľa práva Katolíckej cirkvi nie je právnická osoba subjektom práva, ale nazerá sa na ňu akoby bola.²⁶ Vytváranie právnických osôb bol dlhodobý proces, v ktorom sa privykalo domáce uhorské právnické myslenie na takúto abstrakciu a to hlavne personifikáciou Boha, cirkvi, jej ústavou a pod.²⁷

Neskôr ani Verbőczy nepodal ucelenú teóriu právnických osôb a uspokojil sa iba s vymenovaním známych. Tripartitum rozoznávalo právnické osoby svetské a cirkevné a vymedzilo majetkové spoločenstvá fyzických osôb. Radí sem kapituly a konventy²⁸ a mestá.²⁹ V mestskom práve nachádzame podobné vymedzenie pre cechy a bratstvá. Uhorské právo prevzalo z kánonického práva aj právny inštitút nadácií.³⁰ Uhorské právo až do začiatku 19. storočia sa právnickými osobami veľmi nezaoberalo a vystačilo si s ich výpočtom a skratkovitou úpravou.

23 Vita, E.: *Egyesületi jog (Združovacie právo)*. Budapešť, 1906, s. 15, citované podľa Štenpien, E.: *Dejiny súkromného práva v Uhorsku*. Košice, 2011, s. 54

24 Štenpien, E.: *Dejiny súkromného práva v Uhorsku*. Košice, 2011, s. 47

25 Luby, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava, 2002, s. 205

26 Štenpien, E.: *Dejiny súkromného práva v Uhorsku*. Košice, 2011, s. 53

27 Luby, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava, 2002, s. 205

28 Tripartitum, II/16

29 Tripartitum, II/8

30 Staršia literatúra tento inštitút pozná pod pojmmami fundácie alebo základiny.

Gustáv Wenzel³¹ bol prvý uhorský právnik, ktorý ponúkol v 19. storočí ucelenú definíciu právnickej i fyzickej osoby a rozdelil právnické osoby do viacerých kategórií.³² Túto kategorizáciu používal aj Štefan Luby.³³

Právnické osoby sa delili na:

1. *fiscus regius*,
2. *universitates seculares* (komitáty a slobodné obvody),
3. *communitates* (mestá a obce, neskôr urbárne obce a komposesoráty),
4. *universitates ecclesiasticae* (recipované a uznané cirkvi a ich zložky),
5. *corporationes* (cechy, spolky, obchodné spoločnosti, súkromnoprávne spoločnosti vôbec),
6. *fandationes* (nadácie).³⁴

Gazdovský spolok v Sobotišti možno začleniť medzi *corporationes*, konkrétne medzi spolky založené na základe nariadenia Miestodržiteľskej rady č. 13 193 z 23. júna 1775, ktoré sa považuje za najstaršiu zákonnú úpravu spolkov v Uhorsku a kodifikáciu zvykového práva, ktoré sa vyvíjalo stáročia predtým.

Sobotištské družstvo si vypracovalo stanovy a predložilo ich okresnému úradu. Úrady na základe žiadosti o udelenie súhlasu vykonali previerku činnosti družstva³⁵ a následne dňa 9. februára 1845 so spätnou platnosťou k 1. januáru 1845 udelili Gazdovskému spolku súhlas s činnosťou, spolok sa stal „verejným“.

Keď skúmame príčiny vzniku družstva v Sobotišti musíme si uvedomiť hospodársku situáciu na Slovensku a v celom Uhorsku. Uhorsko bolo upadajúcou feudálnou krajinou, ktorá čoraz viac zaostávala za krajinami západnej Európy. Veľká časť jej obyvateľstva bola zaťažená poddanskými povinnosťami, mestá nezohrávali významnú hospodársku úlohu, pôda ako základný výrobný prostriedok bol vo veľkej väčšine v majetku štátu, cirkvi a šľachty. Uhorské hospodárstvo bolo stále z veľkej časti bártrové, finančných inštitúcií bolo málo a rozmáhala sa úžera. V tejto súvislosti sa musela zdať ako akútna potreba založiť úverný svojpomocný spolok. Samuel Jurkovič k tomu hovorí: „Vyše 25 hospodárov vytiahli sme cestou nášho ústavu z pazúrov úžerníckych drancierov, ktorí náš úbohý ľud pre 10 alebo 20 zlatých niekedy aj do škody 100 zlatých privedú“.³⁶

Z činnosti Gazdovského spolku je zachovaných dostatok materiálov, ktoré sa našli v pozostalosti Samuela Jurkoviča. Ide najmä o stanovy družstva, jeho Pamätnicu, členskú knižku a viacero článkov napísaných Samuelom Jurkovičom a uverejnených v dobovej tlači. Tieto články spolu s uverejnenými stanovami družstva sa stali základom pre šírenie inštitútu družstva aj v iných častiach Slovenska.

31 Gustáv Wenzel (1812 – 1891) bol uhorský právnik a historik. Bol nemeckého pôvodu zo Saska, ale venoval sa uhorskému právu na univerzite v Pešti, kde aj vyštudoval. Pod vplyvom Savignyho bol prívržencom historickoprávnej školy a autorom prelomovej dvojzväzkovej učebnice súkromného práva *A Magyar és erdélyi magánjog rendszere* (Systém uhorského a sedmohradského práva) z roku 1863 a 1864. Bližšie pozri Štenpien, E.: *Dejiny súkromného práva v Uhorsku*. Košice, 2011, s. 47 – 48.

32 Štenpien, E.: *Dejiny súkromného práva v Uhorsku*. Košice, 2011, s. 47 - 48

33 Porovnaj diela Štenpien, E.: *Dejiny súkromného práva v Uhorsku*. Košice, 2011, s. 47 – 48 a Luby, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava, 2002, s. 205 – 206.

34 Luby, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. Bratislava, 2002, s. 205 - 206

35 Štefanovič, M.: *Ideové základy a sociálne korene družstevníctva*, Nепublikovaný text, 1968, s. 80

36 Jurkovič, S.: *Hospodárski ústav v Sobotišti*. In: Orol Tatránski, 1846, č. 20. Citované podľa Houdek, F.: *Počiatky československého družstevníctva*. Bratislava, 1935, s. 63 - 70

Stanovy družstva sa zachovali v dvoch verziách. Jedna pôvodná verzia a druhá pravdepodobne prepracovaná na žiadosť slúžneho Antona Vagyonu.³⁷ Či bola druhá verzia aj predložená okresnému úradu nie je dokázané. Za autentické sa považujú obidve verzie stanov. Líšia sa iba v detailnosti prepracovania, vnútorná štruktúra spolku je rovnaká v oboch verziách.³⁸

Podľa uhorského práva musel mať spolok v stanovách jasne obsiahnutý svoj cieľ. Stanovy v I. časti Určení toho spolku upravujú cieľ družstva takto: „Spolek Gazdovskí je tovaryšstvo dobrovolné některých zdejších Obivatelov, bez rozdílu náboženstva, tím cílem založené, abi sa majetnost, gazdovstvo, remesla a vůbec lepší stav gazdovskí napomocí mohel“. Druhá verzia definuje cieľ spolku trochu širšie a pridáva k prvej časti: „...abi sa všelijaká nemravnost, vistúpki, bezbožnosti a ňerjádnosti zamedzit, a naproti tomu mravnost, porjadnost a napospol opravdovi krestánskí život medzi ludmi uvjest a rozširit mohol; - a to je cjel mravní, duchovni na ktori sa největší ohlad bere. ...“.

Z uvedeného možno vyvodiť, že cieľ družstva bol dvojaký: 1. hospodársky – podpora podnikania jeho členov a 2. sociálny – podpora mravného života. Z činnosti spolku vyplýva, že realizoval obidva ciele. Sociálny napríklad tým, že členovia mali povinnosť vysádzať po dva stromy pri na verejných priestranstvách a tiež bojom napr. proti alkoholizmu, vtedy veľmi rozšírenému neduhu slovenských obcí.

V danom článku je obsiahnuté aj vymedzenie možných členov. Ide o „některých zdejších Obivatelov“. Z textu stanov i článkov Samuela Jurkoviča³⁹ vyplýva, že nešlo o vylúčenie obyvateľov mimo Sobotišťa, ale skôr o vyjadrenie skutočnosti, že medzi prvými členmi Gazdovského spolku boli práve obyvatelia Sobotišťa.

Pozornosť si iste zaslúži, že ide o „tovaryšstvo dobrovolné“ teda, už tu je vyjadrená jedna zo zásad družstiev a to dobrovoľnosť členstva. Pravda stanovy limitujú počet členov na 30 a neskôr na 60, čo nie je úplne v súlade s princípom otvoreného členstva ako sa uvádza v medzinárodných družstevných zásadách. Na základe skutočnosti, že keď bol dosiahnutý počet 30, tak boli stanovy zmenené a počet členov zdvojnásobený môžeme prísť k záveru, že toto obmedzenie skôr malo praktický význam, aby bolo družstvo dobre spravovateľné, čo je obtiažnejšie pri prírastku množstva členov.⁴⁰ Toto je aj jediný rozdiel medzi princípmi, na ktorých bolo budované družstvo v Rochdale a družstvo v Sobotišti.

Členovia sa pri vstupe museli zaviazovať, že budú mravne a striedavo žiť, riadne hospodáriť a zachovávať stanovy. Pri vstupe musel člen zaplatiť 30 gráciarov v striebre. Či z tejto sumy poberal úrok nie je zo zachovaných dokumentov zrejmé a účtovné knihy sa nezachovali.⁴¹ Každý týždeň boli členovia povinný ukladať v družstve 3 graciare v striebre. Toto sa zapisovalo na vkladné knižky. Vklady ostávali majetkom člena, ale nemohol ich ani vypovedať ani vybrať pred uplynutím 6 rokov. Člen, ktorý sa rozhodol vystúpiť pred uplynutím 6 rokov alebo bol vylúčený pre nemravný život strácal nárok na dovtedajšie vplatené vklady aj s úrokmi. V prípade úmrtia člena si dedič mohol nechať vyplatiť vklady, ale bez úrokov alebo vstúpiť sám za člena pričom by plne sukcesoval do všetkých práv a povinností zomrelého člena.

Prostriedky spolku pozostávali zo základného vkladu splatného pri vstupe do spolku ako aj pri každom výročnom valnom zhromaždení a z týždňových vkladov.

Každý člen platil len jeden základný vklad a tiež iba 3 graciare týždenne, to znamená, že nikto nemohol vkladať vyššiu sumu a táto rovnosť v podieloch sa odrážala aj v rovnosti hlasov. Plne sa tu realizovala zásada „jeden člen, jeden hlas“.⁴²

Člen mohol byť vylúčený okrem dvoch vyššie spomenutých dôvodov aj z dôvodu nezaplatenia týždenného vkladu ani po trojnásobnom napomenutí v priebehu štyroch týždňov. Takýto bývalý člen taktiež

37 Anton Vagyon ako slúžny v Senici odporučil župnému úradu v Nitre stanovy a spolok na rýchle schválenie a počas celej existencie spolku držal nad ním ochrannú ruku, čo umožnilo jeho prežitie aj v chaose vojen rokov 1848 a 1849

38 Houdek, F.: Storočnica slovenského družstevníctva. Dielo Samuela Jurkoviča. Bratislava, 1947, s. 237 - 249

39 Napr.: Jurkovič, S.. Hospodárski ústav v Sobotišti. In: Orol Tatránski, 1846, č. 20. Citované podľa Houdek, F.: Počiatky československého družstevníctva. Bratislava, 1935, s. 63 - 70

40 Noví členovia sa pri plnom stave prijímali iba v prípade úmrtia člena, vystúpenia člena resp. jeho vylúčenia. Gazdovský spolok nemal ambíciu byť masovou či bohatou inštitúciou. Navyše sa musel neustále brániť útokom z vonka. V takejto situácii bolo prirodzene vhodnejšie mať menšiu organizáciu s členmi, ktorí sa navzájom dobre poznajú.

41 Houdek, F.: Storočnica slovenského družstevníctva. Dielo Samuela Jurkoviča. Bratislava, 1947, s. 9

42 Tamže, s. 143

strácal nárok na svoj vklad aj s úrokmi.

Spolok nezaručoval zúročenie prijatých vkladov. Po šiestich rokoch, na ktoré bol spolok založený sa vypočítali príjmy a výnos rozdelil podľa vloženého obnosu. Predtým sa od výnosu odpočítali finančné prostriedky, ktoré boli použité na kultúrne a sociálne účely. Zo splatených úrokov z pôžičiek poskytnutých družstvom sa poskytovali finančné prostriedky na tieto účely od prvého roku existencie družstva.

Pôžičky družstvo poskytovalo členom aj nečlenom, Podmienkou poskytnutia úveru bol riadny život. Pôžičky boli poskytované na 6% úrok, čo bolo s vtedy bežným 50% úrokom citeľne menej. Poskytovaním úveru nečlenom sa sobotištské družstvo líšilo od neskorších družstiev zakladaných Raiffeisenom alebo Schulzom-Delitzschom.⁴³

Predstavenstvo pozostávalo z predsedu („prednosta a správca“), dvoch účtovníkov („počtovníci“) a pokladníka. Títo ručili solidárne svojimi majetkami za všetky finančné transakcie spolku. Ručenie členov nebolo potrebné keďže spolok neprijímal pôžičky od tretích osôb.⁴⁴

Okrem týchto funkcií členovia spolku volili aj troch kontrolórov („protiúčtovníkov“), ktorý na štvrťročnej báze kontrolovali všetky finančné transakcie družstva.

Práca pre spolok bola neplatená.

Po skončení obchodného roku predstavenstvo malo spoločnú schôdzu s členmi (naše valné zhromaždenie), kde bola podaná správa z hospodárenia v uplynulom roku a zvolené nové predstavenstvo, keďže jeho funkčné obdobie bolo vždy iba rok.

Správa o hospodárení bola predložená okresnému úradu spolu s ústnou informáciou o celom dianí v spolku. Ten tieto správy postúpil župnému úradu a ten námestníckej rade.

43 Martuliak, P.: Stopäťdesiat rokov slovenského družstevníctva 1845 – 1995, Nitra, 1995, s. 46

44 Holec, R.: Družstevníctvo na Slovensku do roku 1918. In: Holec, R. (ed.): 150 rokov slovenského družstevníctva. Víťazstvá a prehry. Bratislava 1995, s. 23

Aké boli pojmové znaky družstva v Sobotišti?

Z uvedeného ich možno nasledovne vyabstrahovať:

1. išlo o združenie fyzických osôb,
2. cieľom bol finančný profit členov (ukladanie peňazí na úrok a možnosť získať výhodný úver),
3. ako aj zlepšenie ich sociálnych a vzdelávacích podmienok,
4. platila zásada „jeden člen, jeden hlas“ (družstevná demokracia),
5. ktorá sa uplatňovala pri riadení i kontrole družstva (samospráva),
6. rozdeľovanie prebytkov podľa výkonu členov (výšky vkladu a dĺžky členstva),
7. otvorenosť členstva⁴⁵,
8. svojpomoc (všetci rovnako prispievali a rovnako mohli prijímať pôžičky)
9. vzájomnosť (členovia si skrze úver od spolku, na ktorý sa skladali vzájomne vypomáhali),
10. spolok bol založený na dobu určitú (6 rokov),
11. členovia platili rovnaký základný vklad aj totožné týždňové vklady,
12. členstvo sa dalo dediť,
13. člen mohol byť vylúčený na základe neplatenia týždňových vkladov alebo nemorálneho života,
14. funkcie v spolku boli čestné,
15. spolok sa po uplynutí doby, na ktorú bol založený mohol rozpustiť alebo rozhodnúť o pokračovaní na ďalšie obmedzené obdobie,
16. členovia správy spolku ručili za majetok spolku solidárne celým svojím majetkom,
17. ostatní členovia neručili za majetok ani transakcie spolku,
18. úročenie vkladu nebolo zaručené,
19. financie spolku slúžili na pôžičky pre členov aj nečlenov,
20. vystúpiť zo spolku pred uplynutím doby, na ktorú bola založená bolo možné, ale takémuto členovi bol vyplatený iba vklad a nie úroky z neho.

Družstvo v Sobotišti oficiálne zaniká (zaniklo – minulý čas) 28. januára 1851 po 6 rokoch od svojho vzniku. (to jest – uplynutím času ?) Príčinou boli vojnové roky, ale aj presťahovanie Samuela Jurkoviča zo Sobotišťa do Brezovej pod Bradlom. Činnosť spolku sa umŕtvila už v septembri 1850, keď boli zaznamenané posledné prijaté vklady.

V pamätnici Jurkovič uvádza, že nikto nestratil nič zo svojho vkladu a tento mu bol vyplatený aj s úrokom.⁴⁶

45 Členstvo bolo limitované počtom 30 a neskôr počtom 60, ale pokiaľ tento počet nebol dosiahnutý bolo členstvo prístupné pre každého bez obmedzení. Pravda ak nerátame tých, čo odmietli viesť riadny život a teda neboli ochotní pristúpiť ku stanovám.

46 Celá Pamätnica je uverejnená v Houdek, F.: Počiatky československého družstevníctva. Bratislava, 1935, s. 35 - 62

ZÁVER

Keď vyabstrahované zásady porovnáme s tými, ktoré definovali družstvo v Rochdale a medzinárodnými družstevnými zásadami zisťujeme výraznú zhodu hlavných znakov. Rozdiely sú vo vedľajších znakov a to hlavne vo vnútornej organizácii spolku a v tom, že v Rochdale išlo viac o spotrebné družstvo a v prípade Sobotišťa išlo o úverné družstvo. Zhodujú sa aj v princípe ideovej neutrality, podpore vzdelávania a náboženskej znášanlivosti. Keby sme chceli porovnať celý katalóg zásad, ktoré Holyoke⁴⁷ našiel v Rochdale (hlavné znaky) zistili by sme, že rozdiel je len v zásade čistoty a kvality tovaru. Toto je pochopiteľné keďže jedno družstvo je spotrebné a druhé úverné a teda nič nepredáva.

Keď sa pozrieme na právny inštitút družstva ako ho pozná slovenský právny poriadok nachádzame zhodu v jeho dualistickej štruktúre, hoci v prípade Sobotišťa je akcent skôr na sociálnom charaktere ako na podnikateľskom. Ťažisko sa v priebehu času a vývoja právneho inštitútu postupne posunulo k chápaniu družstva viac ako podnikateľského subjektu ako sociálnej ustanovizne.

Výraznejším rozdielom je, že sobotištý spolok združoval v zmysle stanov iba fyzické osoby, kým družstvo podľa slovenského ObZ môže byť združením tak právnických ako aj fyzických osôb. Toto ešte viac zvyrazňuje v súčasnej právnej úprave podobnosť družstva a iných obchodných spoločností podľa ObZ.

Keď odhliadneme od načrtnutých odlišností možno konštatovať, že právny inštitút družstva sa v princípe menil od svojho vzniku po súčasnosť (pri vylúčení uvažovania o zmenách v rokoch 1948 až 1989) iba minimálne a skôr išlo zmeny vo vedľajších znakov, pričom ideová podstata inštitútu so svojimi hlavnými zásadami a dualistickou štruktúrou pretrvala prakticky nezmenená až do súčasnosti.

47 Holyoke, G. J.: Dějiny poctivých průkopníků rochdaleských, Praha, 1923 (Původné dílo vyšlo po anglicky v roce 1857)

RESUME

POVAŽAN, M.: Conceptual Features of Co-operative at its Inception and Now. In HISTORIA ET THEORIA IURIS. Vol. 4, 2012, No.7, p. 60

The legal institute of co-operative is among the few institutes which have arisen independently in Slovakia without foreign influences. It was created by association law because naturally there was no specific legislation in the initial period. The article presents both: the fundamental definition of a co-operative under the Slovak Commercial Code and the principles on which the institute is conceptually constructed as it is contained in international co-operative principles. On the other hand, the article detaily deals with association law in the forties of the 19th century and Statutes of Gazdovský spolok in Sobotište. Of these abstracts the conceptual features of this association - the first co-operative in continental Europe and then compares them with the international co-operative principles and the definition of a co-operative under the Commercial Code.